

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสื่อสาร โดยสามารถนำสาระต่าง ๆ ไปให้ผู้คนจำนวนมากรับรู้ได้ในเวลาเดียวกัน ในปัจจุบันถือได้ว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลาย และมีอิทธิพลมากในสังคมไทย เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่รวมเอาคุณสมบัติของวิทยุ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์เข้าด้วยกัน คือ ผู้ชมสามารถได้ยินทั้งเสียงเช่นเดียวกับการฟังวิทยุ ได้เห็นภาพเคลื่อนไหวติดต่อกันเช่นเดียวกับการดูภาพยนตร์และได้เห็นตัวหนังสือเช่นเดียวกับการอ่านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนที่สุด เพราะคนเราสามารถรับรู้จากการได้เห็นถึง 75 % และจากการได้ยินอีก 13 % จะเห็นได้ว่า โทรทัศน์ให้ทั้งการได้เห็นและได้ยินผลรวมตัวเลขที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้ถึง 88 % (อรรถพร เขียรถาวร 2520 : 117)

ด้วยคุณสมบัติพิเศษของโทรทัศน์นี้เอง ทำให้โทรทัศน์ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย จากรายงานการสำรวจเกี่ยวกับสื่อมวลชน (วิทยุและโทรทัศน์) พ.ศ. 2532 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงถึงจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ของประชากรทั่วประเทศไทยว่ามีจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ไว้ในครอบครอง จำนวน 5,980,000 เครื่อง โดยคนกรุงเทพฯ มีเครื่องรับโทรทัศน์ไว้ในครอบครองจำนวน 1,279,700 เครื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.4 ของจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ทั่วประเทศ เมื่อเทียบสัดส่วนกับประชากรแล้ว คนกรุงเทพฯ โดยเฉลี่ย

5 คน จะมีเครื่องรับโทรทัศน์ 1 เครื่อง ซึ่งแสดงว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนในกรุงเทพฯ ได้อย่างกว้างขวาง

สื่อโทรทัศน์ถูกจัดว่าเป็นสื่อเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก แม้จะมีการพัฒนาการนำเสนอข่าวสารความรู้มากขึ้น สื่อโทรทัศน์ก็ยังคงมีบทบาทที่สำคัญ คือ การมุ่งเน้นให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมเป็นส่วนใหญ่ รายการส่วนใหญ่นำเสนอจึงมุ่งเน้นให้ผู้ชมได้รับความบันเทิง สนุกสนาน และสาระที่สอดแทรกมาในรายการต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันรายการโทรทัศน์ได้มีการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ กัน อาทิ รายการข่าว รายการเพลง รายการสารคดี รายการเพื่อการศึกษา รวมทั้งละครโทรทัศน์ ก็เป็นรายการประเภทหนึ่งที่มีความนิยมเป็นอย่างมากจากผู้ชมทุกระดับชั้น ปัจจุบันได้มีการนำเสนอละครโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น ทั้งจำนวนเรื่องและระยะเวลาในการออกอากาศ

จากรายงานการสำรวจเกี่ยวกับสื่อมวลชน (วิทยุ-โทรทัศน์) ในปี 2532 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่าประชากรทั่วประเทศดูโทรทัศน์เป็นประจำ ร้อยละ 80.4 โดยในเขตกรุงเทพมหานครนั้น ประชากรดูโทรทัศน์เป็นประจำถึงร้อยละ 91.2

นอกจากนี้ นิตยสารมีเดียยังได้สำรวจความนิยมของผู้ชมโทรทัศน์ในเขตกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงในรอบปี พ.ศ. 2530 ปรากฏว่า รายการละครโทรทัศน์ติดอันดับรายการยอดนิยม 50 อันดับแรกมีกลุ่มผู้ชมเป็นหญิงมากกว่าชาย (2531 : 26)

และจากการสำรวจของคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับหนังสือพิมพ์อินไซด์ทีวี โดยทำการสำรวจผู้ชมโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาคในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2531 พบว่า รายการ

ยอดนิยมของผู้ชมสตรีในภูมิภาครายการอันดับแรก คือ รายการละคร ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มผู้ชมละครโทรทัศน์มีทุกเพศทุกวัย แต่กลุ่มใหญ่ที่เป็นกลุ่มหลักคือ ผู้หญิง ซึ่งสอดคล้องกับละครโทรทัศน์ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ว่า ละครโทรทัศน์เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างมาก ซึ่งผู้ทำการโฆษณาพยายามใช้เป็นสื่อในการเข้าถึงกลุ่มผู้หญิง โดยมีจุดประสงค์หลักที่ต้องการจะเข้าถึงกลุ่มผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 18-49 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ชื่นชอบในการชมละครโทรทัศน์ กลุ่มใหญ่ที่สุด (Muriel 1983 : 122)

นักเขียนเจ้าของนามปากกา "รพีพร" (2529 : 36) ผู้ทำงานอยู่กับวงการโทรทัศน์มาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะวงการละครในยุคแรก ๆ ได้กล่าวถึงความสนใจของผู้ชมในยุคนี้ว่า "ละครโทรทัศน์มีอิทธิพลสูงกว่ารายการอื่น ๆ ของทุกสถานีโทรทัศน์ประชาชนส่วนใหญ่นิยมดูกันมากที่สุด ยกเว้นบางช่วงหันไปสนใจรายการอื่นบ้าง อาทิ มวยชิงแชมป์โลก ฟุตบอล กรีฑาระดับโลก และรายการข่าวภายในและภายนอก เฉพาะที่เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือเกิดภัยธรรมชาติ หรือมีปรากฏการณ์แปลกใหม่เกิดขึ้นในโลก ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะชั่วคราวที่จะเกิดขึ้นแต่รายการที่มั่นคงยั่งยืนก็คือ ละครโทรทัศน์"

ละครโทรทัศน์นอกจากจะให้ความบันเทิงเป็นหลักแล้ว ในลักษณะของอิทธิพลทางอ้อม ละครโทรทัศน์ยังเป็นแหล่งความรู้ ซึ่งทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่สอนให้รู้ถึงการปฏิบัติตัวในสังคม ละครโทรทัศน์จึงเป็นตัวแทน ในการบอกสมาชิกในสังคม ให้รู้ถึงเป้าหมาย ค่านิยมและแบบอย่างของสังคมโดยวิถีทางอ้อม (Socializing Agent) ผู้ชมโทรทัศน์จึงเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ในลักษณะที่ไม่รู้ตัว (Defleur 1964 : 55) เหตุผลที่เกอหนุนให้ละครโทรทัศน์ทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างดี คือ ละครโทรทัศน์เป็นความบันเทิงแบบเล่าเรื่อง (Narrative Form) ซึ่งมีการดำเนินเรื่องต่อเนื่องยาวนาน (Continuing Story) โดยใช้เวลาออกอากาศเป็นเดือน และนำเสนอเป็น

ตอน ๆ วิธีการนี้ทำให้คนดูละครรู้สึกว่าได้เรียนรู้ความเป็นจริงด้วยประสบการณ์ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันละครโทรทัศน์สามารถดก้าเนื้อหาสาระใด ๆ ที่ต้องการได้ไม่ยาก เหตุผลประการต่อมา คือ แนวเรื่องที่ดูสมจริง ใกล้เคียงกับชีวิตของผู้ดูละคร จึงทำให้คนดูละครรู้สึกเสมือนเป็นตัวละครนั้น ๆ (Identification) โดยคนดูมักจะเปรียบเทียบการกระทำของตัวละครกับสิ่งที่ตนคิดจะทำ ถ้าเป็นตัวละครตัวนั้น (Allen 1985 : 79)

ในด้านรูปแบบ ละครโทรทัศน์จำลองสถานการณ์ชีวิตของคนในสังคม เพื่อสนองความรู้ในเชิงจิตวิทยา สังคมวิทยา อาชญากรรม ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง ฯลฯ โดยให้ตัวละครนำเรื่องพูดคุยและให้ข้อคิด ผู้ชมก็จะเรียนรู้จากคำพูดหรือเรื่องราวที่ตัวละครเสนอ ขณะเดียวกันก็ให้ความบันเทิงไปด้วย เช่น ละครโทรทัศน์ที่ให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ "สี่แผ่นดิน" "ทหารเสือพระเจ้าตาก" "ซูสีไทเฮา" ฯลฯ ที่ให้ความรู้ทางจิตวิทยา เช่น เรื่อง "ไซโค" (Psycho) ให้ความรู้ทางอาชญากรรม ได้แก่ "นายหัวเห็ด" เป็นต้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2529 : 734)

สดใส พันธุ์โกมล (2517 : 66) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะการละครคือศิลปะที่เกิดขึ้นจากการนำภาพจากประสบการณ์ และจินตนาการของมนุษย์มาผูกเป็นเรื่องและจัดเสนอในรูปแบบของการแสดง โดยมีนักแสดงเป็นผู้สื่อความหมาย และเรื่องราวต่อผู้ชม จุดมุ่งหมายของศิลปะการละครจึงเกิดขึ้นจากความใฝ่ฝันของมนุษย์ที่จะเข้าใจมนุษย์ ในบางครั้งมนุษย์ไม่สามารถจะเข้าใจตนเองได้ เพราะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ใกล้ตัวเกินไป ไม่สามารถใช้คิดพิจารณาแยกแยะด้านความสุขและเป็นกลางได้ แต่เมื่อปัญหานั้นไปเกิดขึ้นกับผู้อื่นและตนเองไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับเรื่องนั้น ๆ มนุษย์มักจะสามารถมองเห็นปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างแจ่มแจ้ง ในทำนองเดียวกันการได้ชมละคร เรามักจะใช้ความคิดพิจารณาได้เป็นอย่างดีว่าใครผิดใครถูกและใครควรทำอย่างไรเพื่อมิให้เกิดปัญหา

ดังที่ได้พบเห็นในละคร ซึ่งความเข้าใจที่ได้รับจากการดูละครจะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริงได้ ละครจึงสอนให้ผู้ทำและผู้ชมมีใจกว้าง รู้จักใช้เหตุผลเพื่อรับฟังความคิดเห็น และการกระทำของผู้อื่น

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ละครโทรทัศน์นั้นนอกจากจะเป็นสื่อเพื่อความบันเทิงแล้ว ละครโทรทัศน์ยังได้มีการสอดแทรกสาระ ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ชมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ และผู้หญิงเป็นกลุ่มที่นิยมชมชอบในการชมละครโทรทัศน์มากที่สุด จึงน่าที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์กลุ่มผู้รับชมผู้หญิงเหล่านี้ว่า มีการเลือกรับชมเพราะเหตุใด และสามารถรับรู้ประโยชน์ได้เพียงใด โดยจะทำการศึกษาในมุมมองกลับกันคือคนที่ จะศึกษาละครโทรทัศน์มีผลอย่างไรต่อผู้หญิง ก็มาศึกษาว่า ผู้หญิงได้รับรู้ประโยชน์จากละครโทรทัศน์อย่างไร หมายถึง ผู้รับชมนำสื่อมวลชนไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์และความพึงพอใจทางใดบ้าง รวมทั้งทำการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิง ภายใต้หัวข้อการวิจัย "การศึกษาการรับรู้ประโยชน์จากละครโทรทัศน์ของผู้หญิงในกรุงเทพมหานคร" ซึ่งสามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการผลิตรายการละครโทรทัศน์ให้มีคุณภาพ มีลักษณะประเทืองทางปัญญา ตรงกับความต้องการของผู้ชมอื่นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ชมโดยเฉพาะผู้หญิงมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ การรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจที่ได้รับจากการรับชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร พฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ การรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจที่ได้รับจากการชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิง

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะผู้หญิงอายุระหว่าง 18-49 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการแพร่กระจายของสื่อโทรทัศน์อย่างกว้างขวาง มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีเครื่องรับโทรทัศน์โดยเฉลี่ยต่อประชากรมากที่สุด โดยจะทำการศึกษาในลักษณะที่แตกต่างกันทางอาชีพ รายได้ การศึกษา อายุ สถานภาพสมรส และภูมิภาคเพิ่มเติม สำหรับละครโทรทัศน์ที่ใช้ในการศึกษาคือละครโทรทัศน์ที่เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ทุกสถานีที่สามารถรับได้ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยไม่จำกัดช่วงเวลาในการออกอากาศ

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยทางประชากร พฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ การรับรู้ประโยชน์ และความพึงพอใจที่ได้รับจากการรับชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิงมีความสัมพันธ์กัน
2. ปัจจัยทางประชากร พฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ และการรับรู้ประโยชน์สามารถร่วมกันอธิบายความพึงพอใจจากการชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิงได้
3. ปัจจัยทางประชากร พฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ และความพึงพอใจ สามารถร่วมกันอธิบายการรับรู้ประโยชน์จากละครโทรทัศน์ของผู้หญิงได้

นิยามศัพท์

ละครโทรทัศน์	หมายถึง รูปแบบหนึ่งของรายการที่นำเสนอในรูปแบบของของละครทางสถานีโทรทัศน์ โดยมีเนื้อหาสาระหลายประเภท การนำเสนออาจเป็นตอนเดียวจบหรือหลายตอนจบ
พฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์	หมายถึง การรับชมละครประเภทต่าง ๆ จากโทรทัศน์ โดยวัดเป็นความถี่หรือความบ่อยครั้งในการรับชม และระยะเวลาในการรับชม
ความพึงพอใจ	หมายถึง ความรู้สึกที่ได้รับการตอบสนองความต้องการของผู้ชมในการรับชมละครโทรทัศน์
ปัจจัยทางประชากร	หมายถึง อาชีพ การศึกษา สถานภาพสมรส อายุ รายได้ และภูมิลำเนาเดิม
การรับรู้ประโยชน์	หมายถึง การรับรู้ในเนื้อหาสาระด้านต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้ผู้หญิงได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม ประกอบด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. การรับรู้ประโยชน์ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของผู้หญิง ได้แก่ เรื่อง

- สุขภาพ อนามัย และสาธารณสุข
- การศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
- การประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ

- การดำเนินชีวิตที่ดี มีเมตตาธรรม มีความประ-
พฤติดี และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- วิธีการตัดสินใจแก้ปัญหาและลดปัญหาความขัดแย้ง
ในตัวเอง

2. การรับรู้ประโยชน์ด้านชีวิตและครอบครัว ได้แก่ เรื่อง

- ความรัก
- การแต่งงาน
- เพศศึกษา
- การเลี้ยงดูและอบรมบุตร

3. การรับรู้ประโยชน์ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ เรื่อง

- บทบาทและค่านิยมของผู้หญิงในสังคม
- ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง
- ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี
- ประวัติศาสตร์
- ศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ
- วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี
- การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การทำอาหาร การเรือน คหกรรมศาสตร์
- ภาษาและสำนวนไทย
- ภาษาและสำนวนต่างประเทศ
- การดำเนินธุรกิจและอุตสาหกรรม
- การกีฬา การออกกำลังกาย
- การท่องเที่ยว การทัศนศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม
- ประเภทและลักษณะวิชาชีพสาขาต่าง ๆ
- การผูกมิตร การคบเพื่อนและการปรับตัวเข้ากับคนอื่น*

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดหรือผลิตละครโทรทัศน์ได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาละครโทรทัศน์ให้เกิดคุณค่า เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาบุคลิกภาพและสติปัญญา ตลอดจนยกระดับสถานภาพในสังคมของผู้หญิง
2. เพื่อนำผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการในสาขาวิชานิเทศศาสตร์ ตลอดจนเป็นแนวทางในการวิจัยของสาขาวิชานิเทศศาสตร์ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ประมวลจากการแบ่งสาขาวิชาของยูเนสโก สำนักสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525-2544) และการแบ่งประเภทของรายการโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.